

วิจารณ์หนังสือ : Book Review

ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง*

State of Leadership and Politician Ethics

ผู้เขียน: พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)
Author: Phra Promkhunaporn (P.A. Payutto)

พระมหาพรชัย อุนกรมฺโท และพระมหามิตร จิตปัญโญ
Phramaha Pornchai Chandhadhammo and Phramaha Mit Thitapanyo
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: krapom5942@gmail.com

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง ศาสตราจารย์พิเศษ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นามเดิม ประยุทธ์ อารยางกูร ฉายา ปยุตโต หรือที่รู้จักกันดีทั่วไปในนามปากกา ป.อ. ปยุตโต ขณะที่แต่งหนังสือเรื่อง ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง ท่านดำรงสมณศักดิ์พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้นำความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารโดยมีคำสอนที่พูดถึงเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาคือ มีหุตาไวกว้างไกลสามารถจำแนกบุคคลและเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไรซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์ มีความชำนาญในการปกครอง เข้าใจ

บุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ระดับความสำคัญมากน้อยต่างกันไปตามระดับตำแหน่งหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานว่าเล็กหรือใหญ่ขนาดไหนหรือมีความสำคัญเพียงใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว ผู้ปกครองรัฐหรือผู้นำประเทศแล้วนับว่าเป็นองค์กรที่ใหญ่ ผู้นำหรือผู้บริหารจึงต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนจึงจะสามารถยึดศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชาไว้มารวมบรรยายไว้ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้ขยายความ เรื่อง ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมืองให้ผู้อ่านทุกระดับสามารถอ่าน ศึกษา และทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อได้ประโยชน์อันสูงสุดในชีวิต

สำหรับหนังสือเล่มนี้มีชื่อเรื่องของหนังสือ น่าสนใจชวนให้อ่าน และเมื่อได้อ่านเนื้อหาที่



อัดแน่นอยู่ในเล่ม ยิ่งเพิ่มความสนใจเป็นเท่าทวี เพราะเป็นเนื้อหาที่ชาวพุทธทุกคนต้องอ่านและศึกษาให้เข้าใจ ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงมีความประสงค์ที่เลือกวิจารณ์หนังสือเรื่องนี้ เพื่อศึกษามุมมองของผู้เขียนในหนังสือเรื่อง ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง ซึ่งเป็นผลงานที่ผู้เขียนได้แสดงในโอกาสคล้ายวันสถาปนาของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี (Phra Promkhunaporn (P.A. Payutto), 2008) มุ่งให้เข้าใจง่ายเพื่อวิจารณ์เนื้อหาสาระ ให้เห็นถึงคุณค่าของหนังสือในด้านต่างๆ ทั้งด้านโครงสร้าง การอธิบายเนื้อหาสาระของหนังสือ สำหรับผู้อ่านใช้เป็นคู่มือแห่งการดำเนินชีวิต นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

2. โครงสร้างหนังสือ

หนังสือเรื่อง ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง ตีพิมพ์ครั้งแรกในเดือนตุลาคม พุทธศักราช 2540 ส่วนในครั้งปัจจุบันนี้เป็นการตีพิมพ์ ครั้งที่ 11 จำนวน 4,000 เล่ม โครงสร้างของหนังสือแบ่งออกเป็นเรื่องใหญ่ๆ 2 เรื่อง ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ และ 2) จริยธรรมนักการเมือง รวมทั้งปกหน้า/หลัง มีจำนวน 59 หน้า ISBN: 974-497-786-8 หนังสือเรื่อง ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ก็คือเรื่องนิพพาน ซึ่งได้มีการแบ่งโครงสร้างเป็นเรื่องใหญ่ๆ ทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ และ 2) ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง

ผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม ด้วยการแบ่งเนื้อหาที่

ลงตัว ลำดับการนำเสนอเนื้อหาเป็นลำดับนั้นตอนได้ชัดเจน โดยเริ่มจากการจัดทำสารบัญ นำเนื้อเรื่องใหญ่มาเป็นบทเรื่อง แล้วเนื้อหาที่ย่อยละเอียดลงไปถึงระดับของเนื้อหาย่อยๆ เรียงลำดับจากเรื่องง่ายๆ สู่เรื่องที่ทำความเข้าใจยาก ผู้เขียนกำหนดการเดินทางเรื่องราวหรือเนื้อหาในแต่ละบทให้มีความสอดคล้อง เนื้อหามีความร้อยรัดเพื่ออธิบายให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นผลงานทางวิชาการที่ดีที่มีลักษณะคุณภาพ 3 องค์ประกอบร่วมด้วย คือ ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ มีการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ สามารถนำไปใช้ได้หรือมีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนหรือประเทศ เป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้

3. เนื้อหาโดยย่อ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ท่านได้บรรยายเนื้อเรื่อง มุ่งให้เข้าใจง่าย มีเนื้อหาโดยย่อเกี่ยวกับเรื่อง ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง ดังนี้

1. ภาวะผู้นำ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน หรือว่าจะเป็นกรอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำงานร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ตั้งงาม ที่ว่าพากันไป ก็ให้พากันไปด้วยดีนั้น หมายความว่า ไปโดยสวัสดิ์ หรือโดยสวัสดิภาพ ผ่านพ้นภัยอันตรายอย่างเรียบร้อยและเป็นสุข เป็นต้น แล้วก็บรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งงามโดยถูกต้องตามธรรม หมายความว่า เป็นความจริงความแท้ ความถูกต้อง และได้มาโดยธรรม โดยต้องมีคุณสมบัติของผู้นำหรือ



ผู้บริหารที่จะสามารถดำเนินกิจกรรมขององค์กรให้ประสบความสำเร็จได้คือ ความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดี องค์กรประกอบเหล่านั้น คือ

- 1) ตัวผู้นำ จะต้องมีความสมบูรณ์ภายในของตนเอง เป็นจุดเริ่มและเป็นแกนกลางไว้
- 2) ผู้ตาม โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับผู้ตาม หรือเราอาจจะไม่เรียกว่า ผู้ตาม ในพุทธศาสนาก็ไม่ได้นิยมใช้คำว่า ผู้ตามเราอาจจะใช้คำว่า ผู้ร่วมไปด้วย
- 3) จุดหมาย โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่น จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจถ่องแท้และแน่วแน่ในจุดหมาย
- 4) หลักการและวิธีการ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการและวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย
- 5) สิ่งที่จะทำ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำ
- 6) สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่จะประสบ ซึ่งอยู่ภายนอกกว่าทำอย่างไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่ประสบเป็นต้น (Phra Promkhunaporn (P.A. Payutto), 2009 : 5) เห็นว่าภาวะผู้นำของท่าน ป.อ. ปยุตโต มองภาวะผู้นำถึง 6 ประเด็นด้วยกัน ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กรผู้นำ มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรง วางแผน สั่งการดูแลและควบคุมให้บุคลากรขององค์กร ปฏิบัติงานต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการ และบุคคลทั่วไปมักอยู่ตรงประเด็นที่ว่าผู้นำทำอย่างไร หรือมีวิธีการนำอย่างไรจึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความผูกพันกับงานแล้วทุ่มเทความสามารถ และพยายามที่จะ

ทำงานสำเร็จด้วยความเต็มใจ บทบาทผู้นำสังคมไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่รับอิทธิพลจากแนวคิดแบบตะวันตกจากการไปศึกษาและฝึกอบรม จึงถูกหล่อหลอมโดยแนวคิดแบบตะวันตกและมองว่าระบบบริหารมีความเป็นสากลทั่วโลกให้การยอมรับ แนวคิดภาวะผู้นำตามแบบตะวันตกตั้งอยู่บนพื้นฐานของจุดเน้นหลัก (Panitanamai, 2006 : 20) ได้แก่

- 1) ภาวะผู้นำแบบกำหนดทิศทาง
- 2) ผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 3) ผู้นำแบบสร้างพลังอำนาจ
- 4) ผู้นำแบบใช้บารมี
- 5) ผู้นำตามความนิยม

ในขณะที่แนวคิดผู้นำแบบตะวันออก (Buddhadasa Phikku, 2006 : 10) ผู้นำแนวคิดแบบตะวันออกที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดก็คือพระพุทธเจ้าได้เน้นการเป็นผู้นำด้านจริยธรรม (Ethical Capital) ดังที่ท้าวมหาพรหมมาราบอาราธนานิมนต์พระพุทธองค์ผู้เป็นผู้นำว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระปัญญาดี มีพระสมันตจักขุบุรุษ ผู้ยืนบนยอดภูเขาศิวาล้วนพึงเห็นหมู่ชนได้โดยรอบ แม้ฉันใดพระองค์ผู้หมดความโศกแล้วโปรดเสด็จขึ้นสู่ปราสาทคือธรรม จักได้เห็นหมู่ชนผู้ตกอยู่ในความเศร้าโศกและถูกชาติขราครอบงำได้ชัดเจน ฉะนั้น” “ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรผู้ชนะสงคราม ผู้นำหมู่ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) พระองค์ยังทรงเน้นเรื่องจิตวิญญาณ พระองค์เป็นผู้นำที่ปราศจากความรุนแรงคืออหิงสาหรือ (Non-violence) เป็นคนที่ปล่อยวางในสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะไม่ยึดในอัตตาเพื่อให้เกิดความสงบของจิตใจที่เกิดขึ้น (Peace of Mind) แนวคิดผู้นำแบบตะวันออกค่อนข้างมองการทำงานแบบองค์รวม บูรณาการยึดเป้าหมาย



แล้วทำไปจนเกิดความสำเร็จ บริหารงานพร้อมการเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุถึงความเป็นจริงมุ่งแก้ไขปัญหามาตามความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาจิตใจที่ดีของชาวพุทธ เรียนรู้อย่างลึกซึ้งเพื่อตอบข้อสงสัย และนำความรู้ที่ได้ลงสู่การปฏิบัติอย่างยั่งยืนให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตในสังคมและเหนือสิ่งใดคือการตระหนักถึงความเป็นตัวตนของตนเอง (Self Realization) หรือการค้นพบตัวเองและเป้าหมายการพัฒนา ส่วนภาวะผู้นำของของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) คือ ช่วยให้ผู้ร่วมไปด้วยกันประสานกันเอง คือ ชักนำให้เกิดความสามัคคีพร้อมเพียงกัน ทั้งประสานมือและประสานใจซึ่งมีความสำคัญในการที่จะอยู่ร่วมกัน ซึ่งต้องการความกลมเกลียวมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันร่วมจิตร่วมคิด ร่วมใจซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่ต้องการหลักธรรมประสานคนกับสิ่งที่จะทำหรือประสานคนกับงาน

ในทัศนะผู้วิจารณ์เห็นว่า ป.อ. ปยุตโต ท่านยังมองอีกประเด็นหนึ่งที่มีความแตกต่างไป คือ สถานการณ์ เหตุแห่งที่ท่านมองถึงสถานการณ์คงเพราะท่านให้ความสำคัญกับสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ ภาวะผู้นำจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล ในประเด็นนี้มีความสอดคล้องตามหลักพระพุทธศาสนา ตรงกับหลักภาษาบาลีว่า จกขุโร มีความหมายว่าเป็นผู้มีวิสัยทัศน์การมองที่กว้างไกล

2. จริยธรรมนักรบเมือง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายถึง “จริยธรรม” ในความหมายทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนิน

ชีวิต หรือกระบวนการแห่งชีวิตที่ดำเนินไปทั้งหมด คือความเป็นอยู่ การแสดงออก ความรู้สึกนึกคิด คุณสมบัติต่างๆ ทั้งจิตใจ ทั้งปัญญา ทั้งพฤติกรรม ได้แก่การมีศีล 5 การไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายร่างกาย ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น การไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น การไม่ประพฤติผิดทางเพศ การไม่พูดเท็จ ไม่โกหกหลอกลวง การไม่ดื่มสุรารายาเมา สิ่งเสพติด และการงดเว้นอบายมุข เหล่านี้ถือว่าเป็นเรื่องของจริยธรรมพื้นฐานของนักรบเมือง จะหมายถึงการดำเนินชีวิตความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และสติปัญญาของผู้ที่จะไปบริหารบ้านเมือง หรือเป็นผู้นำของประชาชน ที่จะพาประเทศชาติบ้านเมืองไปสู่ความเจริญงอกงาม และสันติสุข คุณธรรมที่แท้จริงมีคุณค่าภายในตัวของมัน คือ ทำให้ผู้ครอบครองความดีเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพลิดเพลินว่า คุณธรรมต้องตั้งอยู่บนความรู้ สิ่งที่ยึดถือว่าเป็นคุณธรรม เช่น ความกล้าหาญ ความพอดี ความยุติธรรม และศาสนกิจ จะไม่เป็นคุณธรรม หากสิ่งต่างๆเหล่านั้นไม่มีความรู้ (ความรักในปัญญา) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญสังคมที่คนในสังคมไม่มีคุณธรรมจริยธรรม ก็จะเป็นสังคมไร้ระเบียบ มีการเบียดเบียนละเมิดและขัดแย้งกัน (Phra Promkhunaporn (P.A. Payutto), 2009 : 35)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์มองว่า ในทัศนะของ ป.อ. ปยุตโต ท่านมองว่าจริยธรรมนักรบเมืองว่า จริยธรรมนั้นมักจะเริ่มที่พฤติกรรมนำสู่ความรู้สึกสร้างจิตสำนึกแล้วนำไปสู่ปัญญา เป็นปัจจัยพื้นฐานของนักรบเมืองที่ว่าคุณธรรมมักจะเกิดขึ้นจากภายในก่อนแล้วนำไปสู่ภายนอก จนสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความกล้าหาญในกาลต่อมา การที่



นักปราชญ์มองอย่างนี้คงเป็นเพราะจริยธรรมทางการเมืองที่ตื้นนั้นเป็นบรรทัดฐานของนักการเมืองที่ตื้นนั่นเอง

4. สรุป

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า แนวความคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ อิงอาศัยตามประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแสดงแนวความคิดทางการเมือง ด้วยการยกเอา พระพุทธศาสนาก็ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบการเมือง การปกครองไทยทุกระบบของไทย จะเห็นได้ว่าพระพรหมคุณาภรณ์ได้เขียนหนังสือ ตำราพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทยไว้จำนวนมาก ตัวอย่างเช่น “พระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย” ด้วยการนำเอานิทานชาดกหรือพระสูตรต่างๆ มาแสดงแนวความคิดทางการเมืองการปกครองให้สังคมได้นำไปปฏิบัติตามในฐานะสมาชิกของสังคมประเทศชาติแสดงให้เห็นได้ว่า ปัญหาการเมืองในเชิงพัฒนา เป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมทุกคนจะต้องพบเห็นเสมอ มีการกระทำร่วมกันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หรือมีความตระหนักในปัญหาสังคมการเมืองเพื่อให้พัฒนาไปได้

หนังสือภาวะผู้นำจริยธรรมนักการเมืองเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักความประพฤติของบุคคลเพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ในแต่ละวันย่อมมีทั้งความดี และความชั่ว เรียกว่า ทำทั้งความดีและความชั่วไปพร้อมๆ กันอีกทั้งเป็นการอธิบายถึงสังขธรรม อันเป็นหลักความจริงที่เป็นไปตามสภาวธรรมหรือความจริงที่เป็นไปตามกฎธรรมดา

ซึ่งเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี และเป็นหนังสือที่ควรอ่านเพื่อประเทืองปัญญาสำหรับนักการเมืองและบุคคลทั่วไปได้เป็นอย่างดี สำหรับองค์ความรู้ที่ได้รับจากบทความวิชาการ

ประการที่หนึ่ง คือเรื่องคุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องทีละเอียดอ่อน กฎระเบียบใดๆ ที่จะกำหนดอย่างชัดเจนว่ามีหรือไม่มีจริยธรรมเป็นเรื่องที่ยากจะบัญญัติได้อย่างตายตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาดังเช่นทุกวันนี้ สิ่งที่เราเชื่อว่าจะขัดคุณธรรมจริยธรรมในวันนี้ อาจเป็นเรื่องที่ไม่ขัดในวันข้างหน้า ถ้าประชาชนในสังคมมีความเห็นเช่นนั้น

ประการที่สอง เรื่องของผู้นำที่ดีก็สามารถมองได้หลายมิติ ซึ่งโดยปกติแล้วความเป็นผู้นำ มักจะมาพร้อมๆ กับวิสัยทัศน์และความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ประพฤติกฎปฏิบัติอยู่เป็นปกติ และในเมื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเกิดจากวิสัยทัศน์ ข้อบัญญัติที่กำหนดไว้วันนอกจากจะไม่เอื้อต่อภาวะผู้นำแล้วยังเป็นการจำกัดกรอบความคิดให้ต้องเดินตาม แล้วความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

ประการที่สาม คือเรื่องความเป็นพลวัตของผู้นำที่ต้องปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเมื่อสถานการณ์และสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงผู้ที่จะเป็นผู้นำได้จะต้องมีวิสัยทัศน์พร้อมกลยุทธ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้เพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร แต่ถ้าถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบเช่นนี้ก็เท่ากับจำกัดตัวเองให้ดำเนินการตามกฎระเบียบเป็นหลัก และนั่นไม่น่าจะเป็นเรื่องของผู้นำ แต่เป็นเรื่องผู้บริหารองค์กรมากกว่า



References

- Buddhadasa Phikkhu. (2006). *The New Dimension of Buddhism*. Bangkok : OS Printing House.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Panitanamai, W. (2006). *Leadership, Theory and Practice: Science and Art to Complete Leadership*. Bangkok : Phet Siam Printing.
- Phra Promkhunaporn (P.A. Payutto). (2008). *politician leadership and ethics*. Bangkok : Rong Print unity.